

Věšme židy, komouše, mrtvý komouš nekouše!

Neonacismus v pozdně socialistickém Československu

Michael Polák

„Naším cílem je vytvořit silnou stranu vedenou vůdcem, získat masy pro naši Ideu a využít hospodářské a politické krize k převzetí moci ve státě,“ zaznělo v roce 1986 v bytě „vůdce“ nově vzniklé opoziční skupiny National Sudeten Union. Tuto i ji podobné skupiny můžeme označit slovem opoziční – jedním z proklamovaných cílů byl boj s komunismem. Přestože se staly obětí státní represe, ocenění třetího odboje se asi nedočkají, neboť srp a kladivo chtěly nahradit hákovým křížem. Vliv podobných skupin byl v době normalizace marginální, i tak se jich ale v osmdesátých letech objevovaly desítky. Charakter skupin, praxe i ideologie se různila. Na následujících řádcích bych rád představil příběh tří skupin stíhaných v 80. letech za podporu a propagaci fašismu. U každé z nich můžeme sledovat jiný dominující faktor činnosti. Primárním zdrojem informací jsou vyšetřovací spisy, tedy výpovědi samotných aktérů a svědků událostí a písemné materiály skupin.

Fašistické trápení

V roce 1984 se skupina studentů třetího ročníku roudnického gymnázia, nespokojena s povinnou účastí na zemědělské brigádě, rozhodla založit fašistickou skupinu. Nazvali se Naše fašistická partaj, zkráceně NAFAPA. Vedoucí skupiny Jiří jmenoval sám sebe „generálním führerem“ a svého kamaráda Josefa „generálním tajemníkem“. Ostatní členové, kterých bylo střídavě mezi deseti až čtrnácti, dostávali tituly führerů kategorií jedna až sedm. Některým byla určena doplňující funkce, např. historik skupiny, šéfredaktor časopisu (který nikdy nevyšel), „chief uklízečů“ či „führer sexuolog“. Generální führer s generálním tajemníkem také vytvořili průkazky členů, na kterých bylo napsáno jméno a hodnost a nakreslena karikatura obličeje. Průkazky též obsahovaly kolonky pro pochvaly a tresty. Pochvaly byly udělovány za odpověď na pozdrav generálního führera specifickým pozdravem skupiny, za poskytnutí svačiny führerovi, mlčení

při zkoušení či za napovídání při zkoušení některému spolužákovi. Tresty byly vydávány za pravý opak, tedy nepozdravení, nenapovídání či neposkytnutí svačiny. Po trestu klesla hodnota člena na nižší stupeň. Členové skupiny se zdravili přiložením pravé ruky k srdci a zvoláním „NAFAPA zvítězí“ nebo „Srdce musí jít stranou“.

Nevěšte rudé prapory, věšte rudé magory

Na konci třetího ročníku skupina kvůli obavám z prozrazení ukončila svou činnost, hned po letních prázdninách však založili podobnou skupinu, kterou pojmenovali Fašistické trápení neboli FATRA. Většina aktivit se soustředila pouze na prostor školy a nebyla příliš rozsáhlá. Často se jednalo pouze o čtení Jiřího rasistických a protikomunistických básniček („Věšme židy, komouše, mrtvý komouš nekouše“; „Nevěšte rudé prapory, věšte rudé magory“; „Já nesu vám poselství z rodné Tanzánie, tam plno vás, černochů, v bantustanech žije. Já mít pušku, hned bych to tam střílel. Každý černoch by se v krvi válel“), o nábor nových členů, který někdy probíhal pod pohrůžkou násilí, a o vykřikování hesla „FATRA“ při vyučování či „FATRA chválí“ při neúspěšném zkoušení.

Osudným se skupině staly dva „sjezdy“ skupiny, které proběhly o velké přestávce ve třídě. Během nich chlapci oznámili vznik FATRY, vyzývali k boji se Sovětským svazem, střídavě vykřikovali různá protikomunistická a méně pak i fašistická hesla, která doplňovali útočnými výroky proti učitelům. Větší část třídy na vystoupení reagovala pobaveným smíchem, menší část však byla ze „sjezdu“ pohoršená.

Dva měsíce po druhém sjezdu přijeli do školy příslušníci Veřejné bezpečnosti a odvedli šestnáct žáků k výslechu. Čtyři z žáků byli vzati do vazby. Po dvouměsíčním vyšetřování byli nakonec zbaveni obvinění z propagace fašismu, ale za obvinění z pobuřování (tři spolužáci při výslechu vypověděli, že je sjezd pobouřil) dostali nakonec podmíněný trest a byli vyloučeni ze školy. Po roce 1989 byli všichni aktéři rehabilitováni.

Přestože například u vůdce skupiny Jiřího je přítomný rasismus a v sociální praxi i fašistické tendence, dominujícími faktory jsou recese, sloužící k pobavení spolužáků, a provokace vůči učitelům. Nepřítel skupiny nebyl ani tak státní socialismus, jako spíše učitelský sbor – tedy ti, kteří pro aktéry znamenají zprostředkovatele autoritativního diskurzu, jehož jednou z dominantních složek je právě antifašismus. Identifikace s fašismem může sloužit

rehabilitování.

jako jedna z nejsilnějších forem provokace (nejen) v období pozdního socialismu.

National Sudeten Union

Aktivita druhé skupiny, založené v Ústí nad Labem, byla soustředěna převážně na vnitřní činnost „budování organizace“. Násilná praxe v době od založení do rozložení skupiny byla pouze na papíře. Dva kamarádi se na vojně rozhodli založit fašistickou stranu a po ukončení vojenské služby tak také učinili. Pojmenovali se National Sudeten Union. V porovnání s FATROU jejich aktivita nádech recese ztrácela. Vůdce skupiny Roman, který se nechával oslovovat „můj vůdče“, vypracoval dva ideologické dokumenty s názvem Der Manifest aus der NSU a Idea strany. Hlavním cílem „strany“ bylo získat masy pro svou myšlenku, svrhnout komunisty a převzít státní moc. Největší motivací pro založení však byl boj s romským obyvatelstvem. Jak uvádí Roman ve výpovědi: „Chtěli jsme touto stranou nahradit státní mechanismus, mít na každém pracovišti své lidi, aby byli cikáni pod kontrolou.“ Po několika ideologických schůzích NSU své plány s Romy konkretizuje: „U nás v Ústí n. L. by bylo dobré vyčlenit cikánům nějakou čtvrť nebo je vystěhovat za Ústí, aby

nebyli roztroušeni po celém městě. Do města by cikáni směli jen za prací nebo za nákupy.“

Roman usiloval o co největší disciplínu, organizovanost a konspiraci strany. Každý týden se konaly pravidelné schůze, které měly pevnou strukturu, zahajovány byly nacistickým pozdravem, četly se týdenní zprávy jednotlivých členů o činnosti, probíraly se návrhy na přijetí nových členů a probíhaly ideologické diskuze. Každý člen dostával od Romana písemné rozkazy, které byly označeny razítkem říšské orlice. Na schůzích byly představovány referáty o fungování NSDAP, členové se učili německy, aby byli schopni číst nacistické dokumenty a nacistickou literaturu. Byla také vytvořena stranická uniforma, ve které měli členové společně navštěvovat kulturní akce.

Roman se snažil o vybudování kultu osobnosti a o úplnou poslušnost straně – potažmo vůdci. Největší prohřešek tak například byla zrada činnosti NSU, která měla být potrestána utopením ve Vltavě nebo v Labi. Romanovi se během schůzí nesmělo oponovat. Dohodnuty byly hodiny karate, které měl trénovat jeden z členů, Roman měl však trénovat odděleně, protože nebylo vhodné, aby „vůdče“ cvičil spolu s ostatními členy. Strana se měla vyzbrojit boxery, aby byla schopná se brá-

nit v případných konfliktech s Romy.

Finance strany vyřizoval pokladník, který od každého učně vybíral 50 a od pracujících 100 Kčs měsíčně. Jednalo se přitom o poměrně vysokou částku, neboť průměrný plat na konci osmdesátých let činil zhruba 3000 Kčs, Romanův čistý příjem byl 2045 Kčs. Dalším zdrojem se stal prodej uniforem, které jeden z členů odcizil během pobytu na vojenském cvičení. V době zatčení disponovala strana částkou 1600 Kčs. Členů „strany“ bylo pouze sedm. Jeden prodavač, dva dělníci, čtyři učni. Průměrný věk byl dvacet let. Nejstaršímu z nich, vůdci Romanovi, bylo dvacet tři let. K většímu rozšíření skupiny mělo dojít při slavnostní přísaze, která byla naplánována na konec května roku 1986. K té příležitosti byla stržena sovětská vlajka, která byla Romanem překreslena na vlajku s hákovým křížem. K přísaze nakonec nedošlo. Dva dny před ní byla část členů zatčena. Po několikaměsíčním vyšetřování byl Roman odsouzen na tři roky nepodmíněně za propagaci fašismu a podvracení republiky. Ostatní členové dostali podmíněné i nepodmíněné tresty v řádu deseti až třiceti měsíců.

Totenkopf

Ve třetí skupině byl kladen důraz na násilnou praxi. V září roku 1983 došlo v parku u brněnského hradu Špilberk k setkání zhruba dvaceti mladých lidí. Po zkonsumování několika lahví alkoholu se ujal slova devatenáctiletý mladík Zoran a vyhlásil založení skupiny Totenkopf (česky smrtihlav). Za svůj cíl si skupina vytyčila napadání lidí jiné než české národnosti, převážně Arabů, a ovládnutí parku. Zoran byl jmenován vůdcem a dostal přezdívku Mengele. I ostatním přítomným byla přidělena německá jména po vzoru nacismu – např. Adolf Hitler, Ervín Rommel atd. Skupina byla rozdělena na tři oddíly. Oddíl velení – kde byl Zoran a jeho pobočníci, oddíl útočný – tam měli být shromážděni příslušníci subkultury punk – a oddíl obranný, kam spadal zbytek členů. Nezůstali u slov, rovnou po založení Totenkopf se vydali do okolí vyhledávat potenciální nepřátele.

Během několika týdnů uskutečnila skupina řadu násilných potyček, které vyvrcholily pravděpodobně bezdůvodným přepadením šestnáctiletého chlapce za

bílého dne v Brně, kterého zbili a okradli o měsíční jízdenku a zapalovač. Jeden ze členů také opakovaně okrádal svou známou (celkově byla škoda zhodnocena do výše 4500 Kčs). Důvodem byl její židovský původ.

Další činností skupiny bylo kreslení hákových křížů na zdi brněnských budov, shromažďování nacistické literatury a symbolů, zdravení se nacistickým pozdravem atd. Několik členů Totenkopf bylo po čase zatčeno a souzeno za podporu a propagaci fašismu. Zoran byl jako jediný odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody na čtrnáct měsíců. Po návratu z vězení se vrátil na své původní pracovní místo a k podobným aktivitám se již pravděpodobně neuchyloval.

Na uvedených skupinách byly představeny tři různé formy identifikace s fašismem v pozdním socialismu. Přes rozdílné motivace aktérů daného fenoménu můžeme sledovat společné rysy. V našich případech se jednalo o čistě mužskou záležitost. Ve všech případech bylo přítomno násilí – ať už v symbolické či praktické rovině. Jako vzor sloužil německý naci-

mus – užívání německých jmen, nacistického pozdravu a titulů. Nedílnou součástí bylo budování kultu vůdce.

Neonacistické skupiny z období pozdního socialismu byly jakýmsi předskokany svých následovníků z let devadesátých. Přes mnoho kvalitativních podobností je daný fenomén z hlediska kvantity neporovnatelný. Ačkoli počet případů propagace a podpory fašismu v osmdesátých letech rostl, stále se jednalo o marginální fenomén, který nezasahoval do celospolečenské diskuze. Odpověď na otázku, jakou přesnou roli v daném období hrál, bude možné zodpovědět až po hlubším výzkumu dalších skupin. Ten nám pravděpodobně řekne více o povaze státního socialismu než o neonacismu samém.